

FUZULİ VE ŞEYH GALİB'İN, MESNEVİLERİNDEKİ AŞK KAHRAMANLARI (MECNUN & AŞK) İLE MİZAÇ VE KİŞİLİK BAKIMINDAN ÖZDEŞLEŞMELERİ

Hasan AKTAŞ(*)

ÖZ

Kurguya dayalı bir eserin yazarının birikimi ve anlayışı çoğu zaman yazdığı eserin dokusunu, akışını ve kahramanlarının tavrı ve kişiliğini etkilediği gibi, bazen yazarın mizaç ve şahsiyeti eserin başkahramanı ile özdeşleşebilmektedir.

Türk Edebiyatının 16. yüzyıldaki büyük şairlerinden Fuzuli ile onun Leyla vü Mecnun mesnevisindeki Mecnun arasında özdeşlik kurmak mümkündür. Yine Klasik Türk edebiyatının 18. yüzyıldaki büyük şairi Şeyh Galip ile onun meydana getirdiği Hüsn ü Aşk'ın erkek kahramanı olan Aşk arasında tavrı ve şahsiyet bakımından benzerlik kurmak mümkündür.

Fuzuli rindane bir tavrın ve ayrılık ve yokluğa razı olmuş bir kişiliğin sahibidir. Onun mesnevisindeki kahraman olan Mecnun da yaşadığı aşk macerasında kaderine razı olma yolunu seçmiştir.

Şeyh Galib, mizacı ve sanat anlayışı bakımından iddialı ve zaman zaman gururlu bir şahsiyettir. Yazdığı hikâyedeki başkahraman olan Aşk da sevgilisine ulaşma yolunda aktif, kararlı ve cesaretli bir tavrı göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Fuzuli, Leyla vü Mecnun, Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk, Mecnun, Aşk

ABSTRACT

Identification of Fuzuli and Shaykh Ghaaleb with the Male Protagonists (Majnun & Ashq) of Their Mathnavis

Background and understanding of the author of a fictive work can often affect the fabric, flow and characters of that work. But the nature and personality of the writer can sometimes be directly identified with the protagonist of the work.

We can identify Fuzuli, one of the great poets of Turkish Literature in 16. century, with Majnun, the protagonist of his famous mathnawi 'Laylî

* Eski Türk Edebiyatı Doktoru. Dadaşkent Anadolu Lisesi İngilizce Öğretmeni.

vu Majnûn'. Similarly we can identify Shaykh Ghaaleb, the last great poet of Classical Turkish Literature, with Ashq, the male protagonist of his masterpiece 'Husn u Ashk'.

Fuzuli has a modest personality that consented to seperation, trouble and poverty. Similarly, Majnun, the chief character of his mathnawi, consented to his fate and seperation in his love adventure.

Shaykh Ghaaleb, on the other hand, is an assertive and occasionally proud figure with regard to his nature and artistic style. In the similar way, Ashq, the protagonist of his allegoric romance story, had an active, determined and courageous attitude in his difficult and dangerous travel to reach his love.

Keywords: *Fuzuli, Layli vu Majnun, Shaykh Ghaaleb, Husn u Ashk, Majnun, Ashq*

Giriş

Modern edebiyatın kurguya dayalı ve uzun soluklu bir türü olan roman üzerinde yapılan inceleme ve tahliller, bu türdeki eserlerde yer verilen kahramanların hayatlarının romanı yazan muharririn kendi hayat, tecrübe ve duyarlılıklarından derin izler taşıyabileceğini tespit etmektedir. Bunun böyle olması da normaldir. Çünkü gerçek hayatta insanların yaşantısı nasıl sadece zihni faaliyetlerden ibaret değilse, diğer bir ifadeyle insan hayatı nasıl fiziki, ruhi, zihni, sosyal ve kültürel birçok unsur ve faktörün etkileştiği karmaşık bir yapı halinde ortaya çıkıyorsa, gerçek insanların bir izdüşümü durumundaki roman kahramanlarının karmaşık varlığını oluşturmak için de muharririn kendi zihin ve ruhunda biriktirdiği iç ve dış, müşahhas ve mücerret, maddi ve manevi, şuuraltı ve şuurüstü duygu ve tecrübeleri değerlendirmesi normal ve belki de olması gereken bir durumdur.

Roman yazarının, eserinde varlık kazandırdığı tip ve kahramanları kendi birikiminden meydana getirmesinin yanısıra, bir de kendini romandaki bir kahramanla, daha çok da bir başkahramanla özdeşleştirmesi durumu vardır.

Şu bir gerçektir ki kurguya dayalı birçok edebi eserde bütün bir kurgu ve dolayısıyla bu kurguda cereyan eden hayali dünya, çoğu zaman başkahraman(lar)ın etrafında dönmektedir. Sadece maddi ve müşahhas âlemin onları merkeze alarak sunulması dışında, olaylar, oluşlar ve gerçeklikler bu kahramanların bakış açısıyla, onların bakış ve duyusu istikametinde verilmektedir. Dolayısıyla kurgu eserindeki başkahraman(lar)ın tasavvur ve inşa edilmesi çoğu zaman bu tür eserlerin yönünü, anlamını, dokusunu ve mahiyetini belirleyebilmektedir.

Bu sebeple muharririn kurguya dayalı eserindeki başkahramana maddi ve somut bir dünya ve yaşantı süreci örgüleştirilmesi kadar, onun ruhi ve deruni boyutuna vereceği yapı ve derinlik belki de eserin rengini ve başarısını tayin eden asıl faktör olabilmektedir.

Bu noktada diyebiliriz ki roman okuyucusunun başkahramanla kendini özdeşleştirerek eseri okuması nasıl kurgunun okuyucusunun muhayyilesindeki etkisini ve derinliğini artıran bir faktör olabiliyorsa, roman yazarının eserindeki başkahramanla kendini özdeşleştiren bir ruh ve duygu etkileşimiyle hikâyesini ördüğü durumda da romanın kuşatıcı, sarıcı, etkileyici, sürükleyici bir yapı kazanması ihtimali daha yüksek olmaktadır. Çünkü bu durumda yazar hikâyenin mihverinde bulunan başkahramanı oluşturmada bütün duygu, güç, kabiliyet ve birikimiyle hikâyeye katılabilmektedir. Bu durumda hikâyenin kaynağını oluşturan akıntı durumundaki muharririn öz dünyası, bütün imkânlarıyla romandaki hayali dünyaya başkahraman kanalıyla akmış olmaktadır.

Modern edebiyattaki kurguya dayalı eserlerde yazarın hikâyenin başkahramanı ile özdeşleştirdiği durumlara rastlamak mümkündür. Mesela Necip Fazıl Kısakürek'in *Bir Adam Yaratmak* isimli başarılı tiyatro eserinde başkahraman konumundaki Hüsrev, yazarın kendi tasavvur ve şahsiyetini belirgin biçimde yansıtmaktadır. "...Yazar kendi hayatında yaşadığı düşünce değişimini kahramanı Hüsrev'e bir tarafıyla yaşatarak, bu çileli, azaplı yolu, cümle âleme göstermek istemiştir... Hüsrev'in *Bir Adam Yaratmak*'taki konumu, Necip Fazıl'ın hayatındaki gerçek çizgilerle fazlasıyla örtüşmektedir. Yazar'ın ruh burkuntularını Hüsrev'de sahne sahne, tablo tablo, kare kare izlemek mümkündür."¹

Yine mesela Sait Faik Abasıyanık'ın bazı hikâyelerindeki başkahramanın aslında kendi serazat ve günübürlük yaşantısını aksettirdiği söylenebilir. "Hemen bütün hikâyelerinde görülen kendini anlatır bir ifade tarzı, bunların bir çeşit hatıra-hikâye türüne girebileceği şeklinde değerlendirilmiştir. Pek az yazarda görülebilecek şekilde 206 hikâyesinden 169'unun ben merkezli oluşu bu değer yargısını desteklemektedir."²

1 Karataş, Turan, "Necip Fazıl'ın Tiyatroları", *Necip Fazıl Kısakürek*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara, 2010, s. 31. Bu eserle ilgili daha da çarpıcı olan bir nokta şudur: Hikâyenin başkahramanı olan Hüsrev de aslında bir yazardır ve yazdığı romandaki kahramanın kaderinin peşinden sürüklenerek intihar etmektedir. Dolayısıyla buradan şu sonucu çıkarmak mümkündür: Yazarın hayatı, kimliği ve mizacı kurgusundaki bir kahramanı şekillendirebildiği gibi, yoğunlaşarak hayali bir inşa ile meydana getirdiği etkili bir kahraman da yazarın müstakbel hayatını yönlendirebilmektedir.

2 Okay, M. Orhan, "Sait Faik Abasıyanık", *DİA*, İstanbul, 2008, XXXV, 583.

Klasik edebiyattaki mesnevilere de -hayatı realist bir bakış açısıyla yansıtmaya noktasında olmasa da- farklı insan hayatlarının akış ve macerasını hayali bir zeminde tahkiye etmesi bakımından klasik dönemin romanları gözüyle bakabiliriz. Dolayısıyla roman ve kurguya dayalı diğer modern edebi eserler için yukarıda ifade ettiğimiz noktalar büyük ölçüde mesneviler için de geçerlidir. Yani klasik bir mesnevide yer verilen kahramanlar müellifin kendi hayat ve birikiminden izler, etkiler taşıdığı gibi, bazen hikâyenin başkahramanı mesneviyi kaleme alan kişinin kendi duygu, düşünce mizaç ve tecrübesiyle özdeşleşmekte ve bu durum çoğu zaman mesnevi kurgusuna büyük bir güç ve parlak bir etki sağlayabilmektedir. Hatta diyebiliriz ki bir muharririn klasik mesnevi geleneğinin kuşatıcı ve standartlaştırıcı kalıplarını esneterek eserine müstakil bir hüviyet verebilmesi, ancak parlak bir hayat ve muhayyile birikimine sahip olması ve bu birikimini eserine şuuraltı bütün kodlarıyla birlikte yansıtabilmesiyle mümkün olmaktadır.

Fuzulî'nin Mecnun ve Şeyh Galib'in Aşk ile Özdeşleştirilmesi

Biz işte bu çalışmada klasik Türk mesnevisinin başarılı eserlerinden Fuzulî'nin *Leyla vü Mecnunu* ile Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşkını* bu noktadan değerlendirmeye ve bu açıdan birbirleriyle karşılaştırmaya çalışacağız.

Fuzulî'nin *Leyla vü Mecnun* mesnevisinde işlediği hikâye, kaynağı Arap kültürüne dayanan ve ilk kez büyük mesnevi ustası Nizami'nin geliştirerek mesnevi seviyesinde işlediği bir mevzua dayansa da Fuzulî'nin bu hikâyeye gerek üslup ve dil bakımından, gerekse duygu ve derinlik açısından kendi edebi şahsiyetinin damgasını vurduğu, edebiyat çevreleri tarafından kabul edilen bir gerçektir. Dolayısıyla *Leyla vü Mecnun* mesnevisini, bir fert ve bir edebiyatçı olarak Fuzulî'nin, kendi şahsiyetini aksettirecek derecede müstakil ve hususiyetli bir eser olarak görmek yerinde olacaktır. Eserin gerek Fuzulî külliyyatı içerisinde Türkçe Divanından sonra en başarılı eser olarak takdir görmesi ve gerekse Türkçe mesneviler içerisinde en çok sevilen ve okunan eser olma vasfını taşıması, söz ve ses mimarisi bakımından Fuzulî'nin bu esere vurduğu mührün açık bir işaretidir.

Şunu da belirtmek gerekir ki Fuzulî'den önce ve ondan sonra yazılmış bulunan, Farsça ve Türkçe, yirmi sekiz *Leyla vü Mecnun* mesnevisinden hiçbiri Fuzulî'ninki kadar tanınmamış, yayılmamış ve beğenilmemiştir.³

3 Hacıeminoğlu, Necmettin, *Fuzulî*, Toker Yay., İstanbul, 1972, s.22. Hacıeminoğlu'nun bu hükmü, bu mevzuda Farsça yazılan mesnevilerde hesaba katıldığı zaman biraz iddialı ve mübalağalı gibi gözükse de o bu düşüncesinde yalnız değildir. Fuzulî'nin *Leyla vü Mecnun*'u üzerinde fikir serdeden başka birçok araştırmacı da aynı kanaati paylaşmaktadır. Bkz. mesela İskender Pala, "Leyla vü Mecnun", *DİA*, İstanbul, 2003, XXVII, 162-

Diğer taraftan *Hüsn ü Aşk*'in, kurgu ve üslup bakımından Galib'in muhayyile ve şahsiyetinin öz mahsulü olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. *Hüsn ü Aşk*'in klasik Türk mesneviciliğindeki parlak başarısı ve müstesna yeri birçok edebiyat müellif ve münekkidi tarafından defalarca teyit edilmiştir. Bu mesnevinin, makul ve hatta zaruri görülmesi gereken küçük çaptaki etkilenmeler dışında, konu bakımından büyük ölçüde orijinal olduğu gibi, bilhassa üslup, ahenk ve imajlar bakımından Galib'in sanat dehasının parıltılı bir eseri olduğu artık edebiyat tarihinin temel bilgileri arasında yerini almış bulunmaktadır.

Şimdi önce Fuzuli'nin mesnevisindeki Mecnun, daha sonra da Galib'in *Hüsn ü Aşk*'indeki Aşk karakterinin bu şairlerin şahsiyet, duyuş ve meşreple-riyle ilgisini belirlemeye çalışalım:

Fuzuli'nin *Leyla vü Mecnun*'daki Mecnun ile kendisini bazen özdeşleştirdiği, bazen de kıyasladığı müşahede edilmektedir. Bu noktada edebiyat araştırmacılarının bazı tespitleri şöyledir:

“Cesaretle iddia edilebilir ki büyük İran şairi Nizami'ninki de dâhil olmak üzere, hiçbir şairin Leyla ile Mecnun'u Fuzuli'ninki kadar tesirli değildir. Çünkü bu mevzu, her şairden çok Fuzuli'nin mizacına uygun gelmiş ve büyük şairimiz onu kendi gönül ve hayal macerası gibi derin bir samimiyet ve lirizmle anlatmıştır... Aşkın bütün tezahürlerinden haz duyan şairin ruhu, hikâyenin kahramanı olan Mecnun'un ruhiyle tam bir mutabakat halindedir.”⁴

“Fuzuli, kendinden önce yazılan Leyla ile Mecnun mesnevilerini ister görmemiş, ister görüp de beğenmemiş olsun, bu konu mizacına uygun düşmüştür...

Türk edebiyatında Leyla ile Mecnun denince, Fuzuli hatıra gelir. Bunda Leyla ile Mecnun mesnevisi kadar, her biri bir atasözü gibi zihinlere yerleşen şu beyitlerin de tesirinin olmadığı söylenemez:

Mende Mecnūndan füzūn 'āşıklık isti'dādı var

'Āşık-ı şādık menem Mecnūnuñ ancak adı var

....

Fuzūlī il seni Mecnūndan efzūn dir melāmetde

Buna münkir degil Mecnūn dañı ma'küle kâildür

....

164. Fuad Köprülü, “Fuzuli”, *İA*, İstanbul, 1977, IV, 694. Hasibe Mazioğlu, *Fuzuli ve Türkçe Divanından Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1992, s. 30.

4 Necmettin Halil Onan, *Fuzuli - Leyla ile Mecnun*, Maarif Basımevi, İstanbul, 1955, s. IV, V.

Eserde görünen Mecnun, aşkın en üst mertebesine çıkmış olduğu halde, Fuzuli'nin kendisini âşıklığa ondan daha istidatlı göstermesi, şairin mizacını ortaya koyar.”⁵

“Divan şiirinde yaygın bir felsefe olan karamsarlık, Fuzuli’de had saf-haya ulaşır. Divan şairlerinin çoğunda geleneğin zaruri bir teması olan bu duygu, Fuzuli’de samimi, derin, içten gelen bir psikolojik davranış olduğu inancını verir.

... Vuslata değil hasrete dayanan böyle bir aşkı belki pek çok divan şairinde görmek mümkünse de bu hal Fuzuli’de en derin ve samimi bir seviyeye ulaşır. Şiirlerinden onun platonik veya tasavvufi bir aşka yücelmesi için gerçek mistiklerde görülen bir ruh tecrübesi yaşamış olduğu intibai edinilmektedir. Böylece asıl hayat dış dünya ile idrak edilen hayat değil, iç dünyasında yaşadıkları olur. Bu duygu giderek onu ebedi bir yalnızlığa iter...”⁶

“Fuzuli bu eserinde ızdıraba meyyal tabiatına çok uygun gelen bir konuyu işlediği için son derece başarılı olmuştur.”⁷

“Şiirlerinde özellikle dert ve elemi, ayrılığın acılarını terennüm ederken engin bir his kuvveti gösteren Fuzuli için bu romantik aşk hikâyesi çok uygun bir konu olmuş, bu yüzden de aynı konuyu işleyen başka şairlerden üstün bir başarı göstermiştir”⁸

Fuzuli *Leyla vü Mecnun*’da Mecnun’un aşk ve sevgili karşısındaki tavır ve durumunu şu şekilde çizmiştir:

Mecnun bir defa doğuştan kaderi aşk ve ayrılıkla yazılmış bir insandır. Dolayısıyla aslında yaşadığı bütün hayat ve macera, yazgının nokta nokta açılmasından başka bir şey değildir. Mecnun da bunu hissettiği için aşk macerasının birçok noktasında kaderinin akışına teslim olmaktadır.

Daha beşikte ağlayıp inlemeleriyle hal diliyle dert ve gama taliptir:

Geldüm ki olam gamuñ harîfi

Gel tecrîbe kıl men-i zaîfi

Her hânda gam olsa kılma ihmâl

Cem‘ eyle dil-i hâzînüme sal

Hem vér maña gam yémek kemâli

Hem ‘âlemi gamdan eyle hâlî

Peyveste meni esîr-i gam kıl

5 Ayan, Hüseyin, *Fuzuli – Leyla vü Mecnun*, Dergah Yay., İstanbul, 2005, s.11, 12.

6 Karahan, Abdulkadir, “Fuzuli”, *DİA*, İstanbul, 1996, XIII, 244.

7 İpekten, Haluk, *Fuzuli*, Atatürk Üniversitesi Yay., Ankara, 1973, s. 29.

8 Mazioğlu, a.g.e., s. 32.

Kem kılma naşîbimi kerem kıl
Zevk ile geçürme rûzgârım
Fânî olana yoĥ i'tibârım (514-518)⁹

Kays Leyla'ya mektepte aşık olur. Bu iki genç birbirini sevip hayatlarını birbiriyle doldururken Leyla'nın ailesi aralarındaki aşkın dile düşmesiyle Leyla'yı uyarıp mektepten ayırır. Bunun üzerine Kays kendini kaybedip çöllerde düşer ve Mecnun olur.

Aslında bir aşığın aşkı uğrunda kendini kaybetmesi için bu biraz erken bir aşamadır. Kays'ın kendini kaybedip Mecnun haline gelmesi hikâyenin fiziki boyuttan metafizik bir boyuta taşınması demektir. Hikâyenin beşeri kahramanlar arasında olması kuşkusuz ki aşğın metafizik bir duygu ve ruh hali kuşanmasına engel değildir.

Fuzuli böyle erken bir aşamada aşığı Mecnun mertebesine taşımakla, birincisi, hikâyesini maddi bir aşk olmaktan kurtarmaktadır.

İkincisi başkahramanının bu mecnunluğu çoğu zaman âşıkların kavuşması önünde bir duvar gibi dikilmektedir. Artık Mecnun toplumu oluşturan ortalama bir fert gibi düşünüp davranmadığı için, onlarla sosyal şartlara uygun bir çizgide buluşup uzlaşmamakta ve böylece Leyla ile birleşmesini sağlayacak imkân zemininden uzaklaşmış olmaktadır.

Mesela bir defasında Mecnun'un babası onu çölden Leyla'nın evlerine misafir olduğunu söyleyerek getirir. Aslında bu doğru değildir. Sonra da hiçbir ikna ve telkinin fayda etmediğini görünce Leyla'yı babasından isterler. Babası bir deliye kızını veremeyeceğini söyler. Eğer tedavi olup bu durumdan kurtulursa kızını vereceğine söz verir. Babası bu şartı Mecnun'a iletince Mecnun, istese de bu durumdan kurtulamayacağını söyleyerek kendi ruh halini, Leyla'ya kavuşmasının önünde bir engel haline getirmiş olur:

Mecnûn dâdi ey edîb-i kâmil
Dîvâne-i 'aşk olur mı 'âkıl
Ger mende bu ihtiyâr olaydı
Tedbîrûme i'tibâr olaydı
Evvelde edeb şî'âr éderdüm
Temkînümi üstüvâr éderdüm
Yoĥdur revîşümde inķilâbum
Evvelki cevâbdur cevâbum (1072-1074, 1077)¹⁰

9 Onan, *a.g.e.*, s. 54.

10 Onan, *a.g.e.*, s.109.

Bunun diğeri bir örneğini de hikâyenin sonlarında görmekteyiz. Maddi bütün engeller aşılmıştır ve Leyla çölde gelip Mecnun'u bularak, artık onun olmak istediğini söylemekte ve aşklarının vuslata ermesini beklemektedir. Fakat Mecnun metafizik bir ruh hali içerisinde onu reddeder ve Leyla'nın maddi varlığından ebediyen uzaklaşmış olur:

Yandurmağuma yéter hayālũñ
 Yoğdur maña tākāt-i vişālũñ
 Zinhār getürme ey semen-ber
 Āyine-i ʿarızũñ berāber (2692-2693)
 Refʿ oldı bu itibār-ı şüret
 Hāşā ki olam şikār-ı şüret (2698)
 Çün men olubam sentũñle memlũ
 Vağdet revişinde hoş degül bu
 Kim daşrada isteyem nişānuñ
 Bir özge mekân bilem mekānuñ (2704-2705)¹¹

Üçüncü bir nokta da şudur ki Mecnun ortalama insanların delilik dedikleri metafizik bir boyuta geçtiği için hadiseleri ilahi yazgıyı hissederek algılamaya başlıyor ve dolayısıyla maddi hayat boyutundaki ortalama bir insanın aktif bir tavırla hamleler yapacağı bazı noktalarda beklenen hareketi yapmadığı gibi bazen beklenenin tersine bir tavra giriyor.

Mesela babası Mecnun'u düştüğü durumdan kurtarmak için nerede bir tabip, bilgin, sihirbaz bulsa koşar, ama hiçbirini bir fayda etmez. Sonunda onu Kabe'ye götürüp dua ettirmesi salık verilir. Babası da onu Kabe'nin karşısına götürüp, derdine deva vermesi için Allah'a dua etmesini ister. Fakat Mecnun tersine aşk derdinin artırılması için dua eder:

Sal göñlüme derd-i ʿaşkdan ğam
 Her lağza vü her zamān ü her dem
 Her hānda ki ʿālem içre ğam var
 Kıl göñlümi ol ğama giriftār
 Endişe-i ʿağldan cüdā kıl
 ʿAşk ile hemişe āşinā kıl
 Artur maña zevk u şevk-i Leylī
 Dāim maña anda kıl tecellī

11 Onan, *a.g.e.*, s. 267.

Çoğdur Benî Âdem içre bîdâd

Et gönlümi vahşet ile mu'tâd (1114-1119)¹²

Yine başka bir yerde Nevfel adında yiğit bir bey Mecnun'un hikâyesini duyar ve ona yardım etmek ister. Leyla'nın babasına Mecnun adına bir mektup yollar, fakat cevap menfidir. Bu sefer Nevfel ordusunu toplayıp Leyla'nın kabilesine hücum eder. Savaş başlar. Fakat Mecnun kendisi için savaşıyan Nevfel'in ordusunun değil de sevgilisinin kabilesi olduğu için rakip ordunun galip gelmesi için dua eder ve duası kabul olduğu için de Nevfel'in ordusu bir türlü galip gelemez. Bu yüzden de Mecnun'un Leyla'ya kavuşması mümkün olmaz:

Çekmişdi bu leşker içre râyet

Ol leşker için dilerdi nuşret

Bu leşker aña mu'în u gam-hâr

Ol tâlib-i feth-i leşker-i yâr

Fuzulî'nin mesnevisinde Mecnun hikâyesinin sonuna kadar Leyla'ya âşık olmaya devam etmektedir. Leyla'dan tamamen koptuğu, hikâyesinin mesela Gülşehri ve Âşık Paşa varyantlarında olduğu gibi, Leyla'yı tamamen bırakarak Mevla'ya döndüğü¹³, diğer bir ifadeyle Leyla'nın fikir ve hayalinden ruhen ve zihnen uzaklaştığı vaki değildir. Çünkü Mecnun en son Leyla'nın mezarına düşerek can vermektedir. Dolayısıyla Fuzulî Mecnun'u maddi âlemin kavuşulabilir sevgilisinden uzaklaştırdığı gibi, onu ilahi vuslata da ka-

12 Onan, *a.g.e.*, s.113.

13 "Gülşehri ile Âşık Paşa ilk defa Mecnun'un Leyla'ya olan aşkını ilahi aşk halinde nihayetlendirerek hikâyeye temsili bir hüviyet vermiştir."

Levend, Ağâh Sırrı, *Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1959, s.10-13.

Gülşehri'nin hikâyeyi ilahi aşk mahiyetinde gördüğünü şu beytinden anlıyoruz.

Mecnûnun istediği Mevlâyidi

Dek arada vâsîta Leylâyidi

Âşık Paşa ise bu meyanda şu mısraları terennüm etmektedir:

Çünkü Mecnûn değşürildi Leylîye

Leylî adı dendi bu kez Mevlîye

Leylî Leylî diriken Mecnûn dili

Dile Mevlâ geldi gitdi müşkili

Bes bu ırışkuñ ma'deni ol Hâkdurur

Kendüyi kendü sever mu'tlakdurur

Mevlî 'aksi oldı Mecnûn gördügi

Leylî dip şol ırışkına cân virdügi (Levend, *a.g.e.*, s. 105)

vuşturmamış, Mecnun'un hayat macerasını metafizik bir ayrılık içerisinde nihayete erdirmiştir.

“Fuzuli'nin aşkını beşeri duygularla ilgisi olmayan bir sevgi, 'hüsn-i mutlak'a karşı duyulan bir incizap telakki etmeye onun eseri müsait değildir. Onun aşkı kaynağı saf, temiz beşeri duygularda olan bir histir.”¹⁴

Şimdi bu Mecnun tipinin Fuzuli'nin kişilik ve mizacıyla uygunluğunu tespiti çalışalım.

Fuzuli'nin şiiri baştan sona ayrılık, ızdırap ve aşkla doludur. Bu aşk, ayrılık ve ızdırap o kadar etkili, içten ve tutarlı şekilde terennüm edilmiştir ki bu duyguların Fuzuli'nin iç dünyasını yansıtan izler olduğu hakikat derecesinde bir inanç halini almıştır.¹⁵

Fuzuli de Mecnun gibi hiçbir zaman ayrılığının bitmesini istemez. Daima sevgilinin yolundan gelen bela ve sıkıntıları ister. Kaderinin bu olduğunu düşünür ve gerçek anlamda kaderinden yakınmaz. Yakınmaları aslında ayrılığın tabii bir neticesi olan ahlardan başka bir şey değildir.¹⁶

İşte Mecnun adeta Fuzuli'nin kendi mizaç ve duygusunun prizmasından geçirdiği çizgilerle oluşturduğu bir kahramandır. Daima saf ve platonik bir aşk ve mütemadiyen devam eden bir ayrılık ve bela girdabı. Aslında Fuzuli ve onun kendi duygusundan şekillendirdiği Mecnun, yaşadığı aşkın ve bu aşk yolunda uğradığı sıkıntıların nokta nokta ilahi kaderin ve nazarın çizgilerini taşıdığıni hissetmektedir. Onların ayrılığa ve belaya bitmez tükenmez bir tahammülle katlanmalarının kaynağında aslında bu duygu vardır. Beşeri sevgilinin hayali ile yetinirler. Bu hayal ilahi tecelliler için bir zemindir. Sevgilinin maddi varlığına kavuşmaya yöneldikleri anda bu zeminin kayacağını, bu aynanın bulanacağını hissettikleri için geri çekilip sevgilinin gönüllerine düşen hayaliyle yetinmeyi uygun görmekteydiler.

Şimdi de Şeyh Galib'in *Hüsn ü Aşk*'ındaki erkek kahraman olan Aşk'ın nasıl bir tip ve kişilik olarak çizildiğine bakalım:

14 Onan, *a.g.e.*, s. V.

15 İpekten, *a.g.e.*, s. 20, 21. Haluk İpekten eserinde şunları kaydetmektedir: “Fuzuli bir ızdırap şairidir. Aşk daima hüznün ve ızdırap yönüyle görür. Hicran, hüsn, ye's ve ızdırabı daima, vuslata, saadete, neş'eye tercih eder. ızdırap çekmekten hoşlanır. Her vuslatın sonu hicran olduğu için vuslatı istemez, hicranı arzular. Fuzuli'nin şiirinde ızdırabın hâkim olduğunu kullandığı kelimelerden anlamak mümkündür. Şiirlerinde en fazla görülen kelimeler, ah, hicran, hecr, kan, ağlamak, perişan, zâr, cevri ü cefâ, esir, derd, gam, yara, katl gibi hep acı ve ızdırabı ifade eden kelimelerdir. Esasen Fuzuli'nin dünya görüşü karamsardır... Ona göre dünya fanidir ve ızdırabla doludur. İnsan bütün hayatında her zaman acı ve ızdırap çeker. İnsanın kaderi dünyanın yaradılışında çizilmiştir ve takdirin hükmü yerine gelir. Bunu kimse değiştiremez.”

16 Mazioğlu, *a.g.e.*, s. 20.

Aşk ve Hüsn Beni Muhabbet adındaki Arap kabilesinde dünyaya gelmiş iki gençtir. Bunlar ilk defa mektepte karşılaşır ve aşkları böylece başlar. Fakat ilk zamanlarda Aşk daha tutuk, Hüsn daha meyillidir. Daha sonra Hüsn kız olduğu için çevresi tarafından uyarılınca Aşk'ı yoklayıp ikaz eder ve bunun üzerine Aşk kendini toplayıp aşkına sahip çıkar. Kabilenin büyüklerine gidip Hüsn'e talip olduğunu söyler. Onlar da Hüsn'e kavuşabilmesi için zorlu bir yolculuğa çıkıp Kalp Diyarından "kimyayı" getirmesi gerektiğini beyan ederler.

Bunun üzerine Aşk yolda "bin başlı mûna.....aş bir ejder", "altı baħr-ı âteş olan mumdan gemi", "bin yıllık yol ve «arâbe-i ğam", "ânın ötesinde sarây-ı mâtem", "o yolun başında her mûyı yılan olan câdû", "bir deşt içinde dîv ü perî", "aslan, kaplan, vuħûş-ı berri", "cin nev'î hezâr bed-liķâlar", "câdû kılığında ejderhâlar", "muzlim gecelerde âvâzesi ra'dden nümâyân olan gül-ı yâbân", "siħr ile o deşte yağan âteş", "gâhice de ef'î-i mûnaķķaş" ile karşılaşacağı zorlu yollardan Allah'ın yardımı ile geçip kimyayı getirmek üzere Kalp Diyarına doğru yola çıkar.¹⁷ Bütün bu bela dehlizlerinden Gayret'in refakati ve Hüsn'ün Sühan vasıtasıyla yaptığı gıyabi yardımla geçerek en sonunda Hüsn'e metafizik bir boyut içerisinde kavuşur. *Hüsn ü Aşk* hikâyesinde birçok unsur ve olayın sembolik bir hususiyet taşıdığı bir gerçektir. Fakat bu nokta konumuzu doğrudan ilgilendiren bir husus değildir. Çünkü biz burada sadece hikâyede başkahramanlardan biri olan Aşk'ın kişiliğini ve aşkı karşısındaki tavrını irdeleyeceğiz.

Hüsn ü Aşk hikâyesinde Aşk'ın aktif bir aşk kahramanı olarak rolü asıl Hüsn'ün ikaz ve sitemleriyle aşkının farkına varıp Hüsn'e talip olarak ortaya çıkmasıyla başlamaktadır. Bu noktaya kadar geçen safhalar ve hadiseler daha çok bir hazırlanma ve farkına varma mahiyetindedir. İşte bu noktadan sonra Aşk sevgilisine kavuşma yolunda aktif, iradeli, kararlı ve cesaretli bir kahraman hüviyetindedir. Geçmesi gereken yolları büyük bir gayret, cesaret ve kararlılıkla geçmekte, takıldığı ve darlandığı noktada yardım beklemektedir. Kader yazgısının, ilahi takdirin farkındadır, fakat aşkına talip olmanın, aşkı yolunda ortaya atılmanın da bir aşğın dönülmez kaderi olduğunu hissetmektedir.

Mesela Aşk, Hüsn'ün yazdığı mektupta aşklarına sahip olma hususunda sessiz ve pasif kaldığı yönündeki sitemlerine yazdığı cevabi mektubunda bundan sonra çok daha aktif ve kararlı olacağını ipuçlarını vermektedir:

17 Gölpınarlı, Abdulkaki, *Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk*, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2006, s. 93

Bu yolda kim ola sedd-i rāhım
Cān zād-ı rehim Hüdā güvāhım (965)

Fakat Aşk bu şaşkınlık dönemini atlattıktan sonra da ayrılığın derin acısını duyup, inleyip ağlamaya başlayacaktır. İşte bu noktada sembolik hikâyeye ismindeki çağrışımların etkisiyle beraber katılmış bir karakter olan Gayret, Aşk'ın duygularının hakikatini sinayıp öğrendikten sonra onu durduğu yerde ağlayıp inlemek yerine harekete geçmeye yöneltmektedir:

Ammā saña bir havā gerektir
Maşūkuñu iddi'ā gerektir
Var iste kabīle içre yāriñ
Şehbāzsıñ al hemen şikārıñ
Efgānı ço eyle 'azm-ı dildār
Bin re'ye olur netice bir kār
Ben daħī seniñle hem-süvārım
Küh-sār-ı belāda yār-ı gārım
Ol şart ile kim sen eyle himmet
Tā küşte-i kahrıñ ola İşmet (1159-63)
Bu vaq'aya sen de āşināsıñ
Bilmem ne hayāle mübtelāsıñ
Çāk olmayıcak şadef ne kabil
Olmağ güher-i murād hāşıl (1167-68)

Gayret'in bu sözlerini Aşk bazı noktalardan tenkit etse de harekete geçmeyi kabul etmekte, ondan da kendisine tam anlamıyla tabi olup yoldaş olmasını istemektedir:

Gel yanıma olalım revāne
Geçdi geçen eyleme bahāne
Bu niyyetle fātiha diyüp Aşk
Āgāz-ı vişāle eyledi meşğ (1185-1186)

Aşk Gayret'i de yanına alıp aşk meydanına çıkınca hikâyede manevi ve metafizik ilimleri sembolize eden bir karakter olan Monla-yı Cünun da Hüsn için mücadelenin farz olduğuna dair fetva verip, Hüsn'e talip olmak üzere bunları kabilenin büyüklerine göndermektedir:

Gayretle cenāb-ı Aşk-ı çālāk
Maşşüda ki oldılar heves-nāk

Monlā-yı Cünūn verdi fetvā
Kim Hüsni için oldı farz ğavġā (1187-88)
Kabileyi toplarlar ve Aşk iddiasını ortaya koyar:
Cem'eylediler ħabileyi hep
‘Aşk eyledi anda ‘arz-ı maṭlab
Kim gevher-i hüsne ṭālibim ben
Ġavġā-yı ṭalebde ġālibim ben (1191-1192)
Ġavġāya eger düşerse tedbīr
İşte kalem işte tīġ ü şemşīr
Her ḥaşmı ki tīġim etti berbād
Ben mersiyyesini etdim inşād (1196-1197)¹⁸

Bu ifadeler tam anlamıyla kendine güveni büyük olan kahraman bir savaşçının düşman kuvvetler karşısındaki meydan okumasını andırmaktadır ki sembolik hikâyedeki Aşk'ın Hüsni'e kavuşma davasında ne kadar aktif, iddialı ve cesur olduğunun en üst seviyede ifadesi durumundadır.

Bu noktada Galib'in kişiliğini ve mizacını bu açıdan değerlendirmeye çalışalım. Galib aslında aktif bir kişiliktir. Daha genç yaşta babasından izin almadan çileye girmek için Konya'ya gitmesi bu aktif ve iradeli kişiliğin ilk habercisi sayılabilir.

Bu aktifliği ve kararlılığı Galib'in sanatkâr kişiliğinde ve üslubunda çok daha belirgin şekilde görebiliyoruz. Bir defa çok genç bir yaşta *Hüsni ü Aşk* gibi hem dil ve üslup ve hem de soyut yoğunluk ve anlam derinliği bakımından üstün bir eseri yazmaya teşebbüs etmesi ve bunu yaparken ancak usta bir sanatkârda görülebilecek farklı bir senteze ulaşma davasına girmesi, onun cesaretinin ve öz güveninin en üst seviyede olduğunu göstermektedir.

Yirmili yaşlarda her bakımdan farklı ve iddialı bir eseri yazmağa girişmekle kalmamış, Nabi gibi artık edebiyatın sayılı ustaları arasına girmiş bir şairi ağır şekilde tenkit etme cesaretini göstermiştir.

M. Kaya Bilgegil “İstidadına güvenen genç bir adam; tarikate sülûk etse, insani münasebetlerinde, nefsi için en mütevazı mevki seçse bile; san'attan söz edilince, nefsinde ilahi bir kudret hissedecektir: Galiba tevazuu her şey kabul edebilir; fakat 'san'atkarım' demek asla!” diyerek Galib'in tarikat adabıyla şekillenmesi gereken beşeri yönüyle sanatkârlığını birbirinden ayır-

18 Şeyh Galib, *Hüsni ü Aşk*, (haz. Orhan Okay-Hüseyin Ayan), Dergah Yay., İstanbul, 2000, s.211, 212.

makta ve şiiri ve sanatı noktasında gösterdiği gururu makul ve hatta zaruri görmektedir.¹⁹

Bilhassa mesnevisinde kurduğu üslup Nef'i gibi özgüveni ve kendi şiiri-ne inancı en üst seviyede olan şairlerde görülen türden görkemli ve kudretlidir. Bu üslupta bazen yüksek bir ahenk musikisi duyulmakta, zaman zaman da ihtişamlı ve uğultulu bir seda yankılanmaktadır.

Galib'in genç yaşta hastalanıp ölmesi değişik rivayetlerin doğmasına yol açmıştır. Bunlardan en az üçü Galib'in çok gururlu olmasıyla ilgilidir. Bu gurur duygusunun onu bazen tarikat adabını çığneme hatasına düşürdüğü, bunun sonucunda da ya üzüntüsünden veya ilahi cezalandırma sonucu hastalığa dûçar olduğu iddia edilmektedir.²⁰

Abdulkadir Gölpinarlı bu mevzudaki rivayetleri, şairin genç yaştaki üstün başarısının doğurduğu kıskançlığa bağlamaktadır.²¹ “Bizce de Gâlib mağrurdur; fakat onun haklı gururu şiiri yönündendir; hiçbir Mevlevi, hele Gâlib gibi hal ehli, yolunu canı kadar, belki ondan da üstün seven bir Mevlevi, bu çeşit yolsuzluklarda bulunmaz.”²² diyerek de bir taraftan Galib'i tarikata karşı saygısızlıktan ibra ederken, diğer taraftan sanat ve şiirinden kaynaklanan gururunu da makul karşılamaktadır.

Haluk İpekten ise “Ama ilginç olan bütün bu söylentilerde Galib'in gururunun dile getirilmesidir. Öyle görünüyor ki Şeyh Galib yetenekleri sayesinde çabuk ilerlemiş, üne kavuşmuş ve sarayla ilişkileri sonucunda da tarikatin gereği olan tevazuu elden kaçırmıştır.”²³ diyerek bu söylentilerin temelinde Galib'in dikkat çeken gururunun bulunduğuna işaret etmektedir.

Dolayısıyla Aşk'ın sevgilisine kavuşma macerasında aktif, şuurlu ve kararlı bir tavır sergilemesinin, Galib'in hayatında ve sanatında gösterdiği gururlu, kudretli ve cesaretli kişiliğin bir meyvesi olduğunu kabul etmek yanlış olmayacaktır.

19 Bkz. Şeyh Galib, *a.g.e.*, s. XV; M. Kaya Bilgegil'in yazdığı “Hüsn ü Aşk'a Dair” başlıklı sunuş yazısı.

20 Gölpinarlı, *a.g.e.*, s. XXIX

21 Gölpinarlı bu meseleyi şöyle değerlendirmektedir: “Genç yaşında şeyh olması, gerçekten de ihatalı bilgisi, sarayın teveccühü, bir yandan aşk ve alakası, öte yandan vefatı ve sebebi hakkında bu çeşit uydurma rivayetlerin meydana çıkmasına sebep olmuş, akranı arasında nisbetsiz bir yüceliğe erişen o deha şahikası, bu çeşit yıldırımları kendisine çekmiştir.”

22 Gölpinarlı, Abdulkadir, *Seçmeler ve Hüsn ü Aşk*, İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı Yay., İstanbul, 1976, s.21.

23 İpekten, Haluk, *Şeyh Galib*, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum, 1991, s.13.

Galib'in şahsi mizaç ve meşrebinin onun yazdığı aşk mesnevisindeki Aşk karakterini şekillendirmede büyük etkisi olduğunu kabul etmemizi gerektiren bir başka sebep de şudur: Galib'in kendisi de bir mutasavvıftır ve mesnevide sembolik biçimde anlatılan seyr ü sülük yolculuğunu uzun bir çile tecrübesiyle birlikte bizzat yaşamıştır. Hatta hikâyede yer alan ihtişamlı ve etkileyici bazı sahneler, muhayyilede beliren bazı görüntülerden öte, bizzat yaşamış olan bir ruhun derinliklerine işlemiş tezahürler olarak göze çarpmaktadır.

Şimdi de Mecnun ile Aşk'ı karşılaştırmaya çalışalım: Mecnun adından da anlaşıldığı gibi aşkına zebun olmakta, aşkının peşinden sürüklenmektedir. Sevgilisine kavuşmak yolunda olayların akışına müdahale etmediği gibi, çevresinden kendi lehine müdahale etmek isteyenlere de engel olmaktadır. Bulunduğu duruma razı olup, ayrılık ve hasretin acısını yaşamaktan başka bir düşüncesi ve muradı yok gibidir. Aşk ise ağır ve tehlikeli bir yolculuğa çıkarak sevgilisine ulaşma davasında şuurlu ve aktif bir tavır göstermektedir.

Bu noktada Fuzuli ile Galib'in mizaç ve sanat üsluplarını mukayese etmeye çalışalım. Aslında sanki bu iki sanatkârın kişiliğinde var olan fark, kaderlerinde de var gibidir. Fuzuli hayatında büyük yokluk ve mahrumiyetler yaşamıştır. Şiiri kendisi daha hayattayken büyük takdir görmesine rağmen sıkıntı ve mihnetten kurtulamamış, en iyi maişeti türbedarlık olabilmiştir. Yaşadığı yer o dönemde zaten büyük çalkantıların ve yoksullukların pençesinden kurtulamamıştır. Buna karşılık Galip İmparatorluğun en seçkin muhitlerinde doğup büyümüş ve hayatını sürdürmüştür. Sanatkâr ve ince ruhlu bir padişah olan III. Selim'in hususi bir ilgi ve yakınlığını, takdir ve iltifatını görmüştür. Genç denilecek yaşta seçkin zümrenin tarikatı konumundaki Mevleviliğin payitahttaki bir dergâhına şeyh atanmış ve değişik imtiyazlarla bu payesi pekiştirilmiştir.

İki şairin kişilik, tavır ve felsefelerini etkileyen önemli bir farklılık da şu olabilir: Fuzuli Şiiliğe mensup bir şahsiyettir ve acı, hüznün ve matemle yoğrulmuş bu mezhebin merkez muhitinde hayatını geçirmiş ve bu atmosferi en canlı biçimde solumuştur. Buna karşılık Galib Mevleviliğin yumuşatıcı, aydınlatıcı ve ufuk açıcı atmosferinde büyümüş ve âleme bu gözlerle bakmıştır. Meşhur

Hoşca baş kendiñe kim zübde-i 'âlemsiñ sen

Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemiñ sen

beyti işte böyle bir bakışı terennüm etmektedir.

Bu iki şairin kaderleri, yani içinde büyüdükleri ve yaşadıkları şartlar meşreplerini etkilemiş midir? Ya da ne derece etkilemiştir? Bunu tespit etmemiz mümkün değildir. Fakat kesin olan şey, meşrep ve üslupları arasında

bir fark olduğudur. Fuzuli'de tevazu daha hâkim bir haslettir. İsmi Fuzuli koyabilmesi bile bu duygudan neş'et eden bir durumdur. Fuzuli'nin iddiali olduğu tek şey aşkıdır. Onun dışında fena makamını, dert ve ayrılık haletini yaşamakta ve terennüm etmektedir. Mesela meşhur başka şairleri isim vererek tenkit ve tahkir etmek onun lügatinde yer alan şeyler değildir.

Buna mukabil Galib'in kendisine seçtiği mahlas sanki kendine duyduğu güven ve gururun ipucunu vermektedir: Gâlip, yani üstün gelen. "Şairin bir gurur ifadesi taşıyan bu mahlası seçmesi zamanında dedikodulara sebep oldu. Hatta şair Sururi alaylı bir eda ile yazdığı bir kıt'a ile Gâlib'e sataştı."²⁴

Yukarıda belirttiğimiz gibi tarikat mahfillerinde bulunduğu dönemlerde bile sanatının kudretinden kaynaklanan bir gurur kendini hissettirmiştir.

Yine şairin *Hüsni ü Aşk*'ı yazma sürecine dair anlattıkları bu bağlamda çok ciddi işaretler vermektedir. Bulduğu bir edebiyat halkasında Nabi'nin abartılı ifadelerle övülmesi sanatkar ruhuna ağır gelmiş ve bu rahatsızlıkla ve ruhundaki potansiyelin bir inkişafı halinde yazdığı *Hüsni ü Aşk* mesnevisinin bazı yerlerinde Nabi'yi ve dönemindeki birçok şair ve müteşairi çekinmeden yerden yere vurmuş ve kendi üslup, tarz ve lügatinin kendine has olduğunu ve kendinden sonra da kimsenin bu zirveye çıkamayacağını büyük bir cesaretle söyleyebilmiştir.

Halbuki Fuzuli'nin *Leyla vü Mecnun*'u telif süreci bundan oldukça farklıdır. Yine böyle bir edebiyat meclisinde bu işi kendisine Hayali ve Taşlıcalı Yahya Beyler teklif etmiş, Fuzuli de bu teklifi istemeyerek ve ağır bir iş olacağını hissederek kabul etmiştir. Yani Fuzuli *Leyla vü Mecnun* mesnevisini telif işine bir iddia içerisinde değil adeta geri çeviremediği bir teklif neticesinde girmiş ve bu zor işin üstesinden gelmesi için Allah'tan yardım istemiştir.²⁵

24 Okçu, Naci, *Şeyh Galib*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1993, I, 3.

Sururi'ye isnat edilen bu şiir şöyledir:
Bilmem ey menhûs adın Es'ad mıdır Gâlib midir
Zâtuñı ta'rîf kıl kimsin kime mensûbsun
Gerçi dersin şâ'irâne ben teğallüb eyledim
Pîş-i erbâb-ı hünerde gâlibâ mağlûbsun
(Gölpınarlı, *Seçmeler ve Hüsni ü Aşk*, s. 18)

25 Fuzuli mesnevisinde bu hususta şu mısraları serdetmektedir:

Men hasteni itdiler nişâne
Bir reng ile tîr-i imtiyhâne
Bildim ki bu ka'ziyye imtiyhândur
Zîrâ ki bu bir belâ-yı cândur
Gerçi bilürem bu bir sitemdür

Sonuç

Kurguya dayalı eserlerde yazarın insanlara ve hayata ilişkin duygu ve izlenimleri eserdeki tip ve kişilikleri şekillendireceği gibi, bazen müellif eserdeki kahramanlardan biriyle kendi mizaç ve kişiliğini özdeşleştirebilmektedir.

İşte bu tezi örneklendirmek üzere Fuzulî'nin, *Leyla vü Mecnun*'undaki Mecnun karakterini, Şeyh Galib'in de *Hüsn ü Aşk* mesnevisindeki Aşk karakterini meşrep ve mizaç olarak kendisiyle özdeşleştirdiğini açıklamaya çalıştık. Bu bağlamda Fuzulî'nin mütevazı ve aşk karşısında mahviyet sahibi bir şahsiyet olduğunu, işte bunun Mecnun'un aşk macerasında olayların akışına razılık, fedakârlık ve teslimiyetle mukabele etmesi şeklinde yansıdığını tespit ettik.

Buna karşılık Galib'in nisbeten daha iddialı, sanatının parıltısını daha bir gururla hisseden mizacının, hikâyesinin başkahramanı olan Aşk'ın kade-rine, sevgilisi yolunda büyük dehlizleri, tehlikeleri ve sıkıntuları aşmak için cesaret ve kararlılıkla yola koyulması şeklinde aksettiğini tespit ettik.

Kaynakça

- Ayan, Hüseyin, *Fuzulî – Leyla vü Mecnun*, Dergah Yay., İstanbul, 2005.
- Gölpınarlı, Abdulkaki, *Seçmeler ve Hüsn ü Aşk*, İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı Yay., İstanbul, 1976.
- , *Şeyh Galib - Hüsn ü Aşk*, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2006.
- Hacıeminoğlu, Necmettin, *Fuzulî*, Tokar Yay., İstanbul, 1972.
- İpekten, Haluk, *Fuzulî*, Atatürk Üniversitesi Yay., Ankara, 1973.
- , *Şeyh Galib*, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yay., Erzurum, 1991.
- Karahan, Abdulkadir, “Fuzulî”, *DİA*, İstanbul, 1996, XIII, 244.
- Karataş, Turan, “Necip Fazıl'ın Tiyatroları”, *Necip Fazıl Kısakürek*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara, 2010.
- Köprülü, Fuad, “Fuzulî”, *İA*, İstanbul, 1977.
- Levend, Ağah Sırrı, *Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1959.

Teklîfî munuñ ğam üzre ğamdur
Ammâ niçe itmek olur ikrâh
Bir vâkıradur ki düşdi nâ-gâh
Ey hâme-i serkeş-i sebük-hîz
Vakt'oldi ki olasen güher-tîz
Men 'âcizem ü bu emr müşkil
İmdâd demidür olma ğâfil
(Onan, *a.g.e.*, s. 48)

Mazıoğlu, Hasibe, *Fuzuli ve Türkçe Divanından Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1992.

Okay, M. Orhan, "Sait Faik Abasıyanık", *DÍA*, İstanbul, 2008, XXXV, 583.

Okçu, Naci, *Şeyh Galib*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1993.

Onan, Necmettin Halil, *Fuzuli, Leyla ile Mecnun*, Maarif Basımevi, İstanbul, 1955.

Pala, İskender, "Leyla vü Mecnun", *DÍA*, İstanbul, 2003, XXVII, 162-164.

Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*, (haz. Orhan Okay-Hüseyin Ayan), Dergah Yay., İstanbul, 2000.